

Politisering av kyrkohjälpen?

Den humanitära hjälpen genom Kyrkornas världsråd uppgår till mycket stora summor. 1970 hjälptes de av naturkatastrofer drabbade i Rumänien, Turkiet, Peru och Madagaskar liksom offren för kriget i Nigeria, Jordanien och Vietnam. Rektor Gunnar Hillerdal ställer med utgångspunkt från att Kyrkornas världsråd tagit upp kampen mot rasismen frågan: Skall kyrkan stödja befrielseörelserna? Han bemöter argumentationen för en politisering av kyrkohjälpen och finner att man bör hjälpa nödlidande även i länder med rasmotsättningar utan att därför göra gällande att vi som kristna samtidigt måste eftersträva ur evangeliets synvinkel önskvärda politiska konsekvenser. Man bör hjälpa organisationer av typ FRELIMO och SWAPO när vi därigenom kan hjälpa lidande medmänniskor, menar han.

Kyrkornas världsråd har blivit ett allt viktigare instrument för kanalisering av humanitär hjälp. Under 1970 förmedlades betydande medel – exakt hur stora summor är för dagen svårt att överblicka – till offren för naturkatastroferna i Rumänien, Turkiet, Peru och Madagaskar. Krigets offer i Nigeria, Jordanien och Vietnam fick likaså betydande understöd. All sådan hjälp är självfallet ganska okontroversiell. Den ter sig som en enkel konsekvens av kyrkornas diakoni, den mänskliga hjälp, som i de världsvida kommunikationernas tidevarv måste utvecklas till globala insatser i ekumenisk regi.

År 1970 kommer emellertid att inskrivas i kyrkohjälpens och kyrkohistoriens annaler främst som året då Kyrkornas världsråd gick från ord till handling i kampen mot rasismen.

Att söka och finna kriterier i Nya testamentet för en samhällsetik är möjligt, men enighet om resultaten går inte att uppnå. Kampen mot diskriminering i alla former kan dock principiellt inte vara kontroversiell. Att alla har lika värde kan begrundas naturrättsligt – så gör fortfarande många kristna tänkare – men också med enkel hänvisning till Kristus. »Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, här är icke man eller kvinna: alla ären I ett i Kristus Jesus», skriver Paulus i Galaterebrevet (3: 28).

Kamp mot rasismen

En enkel konsekvens blir i dagens läge kamp mot rasfördomar. Under ungefär fyra decennier har den ekumeniska rörelsen

producerat ett 30-tal dokument och uttalanden som fördömer rasismen. I Evanston 1954 sades t ex att »all segregation, som grundas på ras, färg eller folkstam, står i strid med evangelium och är oförenlig med Kristi kyrkas väsen». Generalförsamlingen krävde redan då att medlemskyrkorna skall »taga avstånd från alla former av segregation och diskriminering och verka för att avskaffa sådant både för egen del och i samhället».

Världskyrkomötet i Uppsala 1968 tog ett första steg mot praktiskt handlande. Man begärde en konsultation med delegater och experter från hela världen för att skissera ett handlingsprogram. I maj 1969 kom förhandlingar till stånd i London. Resultaten har blivit påtagligare än vad de flesta observatörer väntat. Då Kyrkornas världsråds centralkommitté något senare antog ett »ekumeniskt program för rasismens bekämpande» gavs klarsignal för praktiska insatser.

I en första omgång blev det visserligen mest fortsatt diskussion och polemik. I juli 1970 tillställdes exempelvis Brittiska kyrkorådet från en ledande representant i Kyrkornas världsråd en skrivelse, vari påstods att den engelska regeringens planerade vapenförsäljning till Sydafrika strider mot kristen etik. Opposition restes mot att Church of England har medel investerade i ett holdingbolag, som har mängder av miljoner placerade i Sydafrika. I USA anmodades medlemmarna av United Church of Christ att lämna tillbaka kreditkortet hos Gulf på grund av bolagets oljetransaktioner med Portugisiska Angola!

Åtgärder av denna typ har som bekant i helt andra än kyrkliga sammanhang diskuterats men sällan lett till annat än polemik.

På allvar brände det dock till först genom ett beslut av Kyrkornas världsråds exekutivkommitté i Arnoldsheim i september 1970. Anslag uppgående till 200 000 dollar utdelades till nitton skilda organisationer i Asien, södra Afrika och Latinamerika, vilka som ett slags gemensam nämnare har målsättningen att bekämpa rasismen. Bland de nitton organisationerna är FRELIMO i Mozambique, MPLA, GRAE och UNITA i Angola, SWAPO i Sydvästafrika, ZAPU och ZANU i Rhodesia – alltså även politiska befrielseörelser.

Stöd till befrielseörelser?

Har då Kyrkornas världsråd tagit politisk ståndpunkt för befrielseörelserna ifråga? Däröfver utbröt snabbt en hård debatt på skilda håll i medlemskyrkorna. En storm av reaktioner, såväl positiva som negativa, följde på beslutet i Arnoldsheim. Svenska ekumeniska nämnden fann sig föranlåten att i november i följande kommentera läget. Man konstaterade i ett uttalande att exekutivkommitténs satsning föranlett meningsbrytningar. Nämnden gav emellertid för sin del sitt stöd åt exekutivkommittén. I uttalandet heter det avslutningsvis: »Den aktuella debatten bör för kristna församlingar och enskilda i vårt land bli en angelägenhet till fördjupat studium och praktiskt engagemang i frågorna om internationell fred och rättvisa.»

Världskyrkorådet hade från början klar-

gjort, att pengarna inte var avsedda för militära ändamål. De mottagande organisationerna har förklarat sig införstådda med att medlen får användas endast till sjukvård, utvecklingsarbete, undervisning och humanitär hjälp för apartheidspolitikens offer. En politiskt kunnig kritiker kan dock lätt invända, att medlen ändå indirekt ger ökade resurser även för den revolutionära kampen. Hur skall man för övrigt kunna kontrollera på vad sätt pengarna i detalj användes?

Det är naturligt att diskussionen blev intensiv. Som exempel kan nämnas att den evangeliska kyrkan i Hessen och Nassau den 7 december 1970 efter votering med 108 röster mot 65 beslöt avsätta 100 000 DM till världskyrkorådets särskilda fond för kampen mot rasismen. Samtidigt förklarade synoden, att beslutet inte får fattas så att kyrkan accepterar bruk av våld. Med 103 röster mot 75 förkastades dock ett uttryckligt krav att kyrkan skulle påfordra särskilda förhandlingar med Kyrkornas världsråd för att skapa garantier att ingen del av pengarna kommer organisationer till godo, vilka för sina syften tillgriper vapen. I mitten av december fann sig ledningen av de förenade evangelisk-lutherska kyrkorna i Västtyskland för att mildra oppositionen nödgad att försäkra att »tillsvidare kommer inga kyrkliga medel att ställas till förfogande för befrielseörelser».

I januari detta år sammanträdde emellertid Kyrkornas världsråds centralkommitté på nytt, denna gång i Addis Abeba. Därvid beslöts – med 84 röster mot 0 (tre röster nedlagda) – att stödja exekutiv-

kommitténs omstridda anslag till de 19 organisationerna engagerade i kampen mot rasismen.

Den humanitära hjälpen

Har kyrkornas världsråd börjat blanda ihop kristendom och politik? Det kan kanske tyckas så, men man bör ge ett annat, mera nyanserat svar. För egen del accepterar jag Kyrkornas världsråds insatser med följande teologiska motivering.

Kristi kärlek tvingar. Den diakonala hjälpinsatsen – eller klart sagt humanitär hjälp – bör sättas in överallt där hjälpbehovet är skriande. Det finns ingen anledning att därvid ta särskilda politiska hänsyn, varken till riskerna att hjälpen kanske missbrukas politiskt (det gör den väl ofta) eller att de politiska makthavare om tillstånd att få hjälpa (det får kyrkan långt ifrån alltid, om den frågar). Utgångspunkten för detta enkla resonemang är alltså det faktiska hjälpbehovet. Principiellt bör detta vara avgörande. En annan sak är naturligtvis att någon form av positiva kontakter måste upprättas mellan kyrkohjälpens representanter och de regionalt och lokalt makthavande, om hjälpen skall ha förutsättningar att lyckas. Men sådana kontakter kan självfallet upprättas också med befrielseörelser. Dessa utgör ju ofta tämligen välorganiserade fastän icke erkända regimer i de områden de behärskar.

Resonemanget bör dock balanseras med följande. En kristen hjälpaktion bör inte organiseras hur naivt som helst. Bedöms riskerna för missbruk av de medel, som

kanaliseras till hjälp, som utomordentligt stora, kan man kanske från fall till fall tvingas att tänka om. Men poängen i den diskussion jag fört ligger ändå däri, att hjälp skall ges där hjälp behöves utan att andra kriterier – till exempel hänsyn till politiska ideologier eller överväganden av speciell art – i första omgången skall prövas.

Kan en militärdiktatur frälsas?

Betydligt mer komplicerad blir bedömningen, om man i stället lyssnar till de nya signaler, som numera allt oftare hörs från ledande teologer inom Kyrkornas världsråd och till och med från missionshåll. Evangeliet förutsättes ha också en politisk dimension. Det sägs ofta att enskilda kristna liksom kyrkorna måste vakna upp och dra konsekvenserna därav. I sådana typer av politiserande logik kan argumentationen småningom nå därhän att revolutionära insatser framstår som kristen dygd.

»Kan en militärdiktatur frälsas?» Så frågar – uppenbarligen på fullaste allvar – Sigbert Axelsson i ett nummer av Svensk Missionstidskrift. »Där regimer, lönesystem, jordinnehav, polis och militär utgör just förtrycket eller förorsakar den fysiska nöden för miljoner människor, behöver då inte regimen, lönesystemet, jordägaresystemet etc vältas över ända? Är inte revolutionen i den meningen en frälsning?» Nej, det talet vill i varje fall jag – och jag tror många med mig – inte vara med om. Även om vi vill slå vakt om demokrati och gärna ser att folkvälde i egentlig mening

utbrederes med större jämlikhet i alla länder.

När politisering smyges in i kyrkohjälp och missionstänkande är det inte underligt att många reagerar. Av dubbla skäl: det är fråga om osmält, ofta mycket dålig teologi, och dessutom ibland om mycket fanatisk och oövertänkt politik.

Någonstans i förlängningen av Axelssons teser tycks ligga det naiva resonemang som utföres i boken »Kristen vänster», av bl a Ingemar Näslund. Han påstår att »vårt hopp ligger i den tredje världen». Vi måste få ett nytt medvetande om maktstrukturerna inom kyrkan, även svenska kyrkan. »Det lämpligaste sättet att få ett sådant medvetande är att med hela sitt intresse och alla sina resurser ägna sig åt att studera utvecklingen och rättviseproblemen i den tredje världen. Ty där försiggår kampen i explicit form, den kamp som i Sverige sker i mer implicit form». Behöver alltså även det demokratiska Sverige »frälsas» – i så fall till vad? »I Brasilien är det lättare att skönja gränsen mellan kapitalister och förtryckta än i Sverige, ty här sker kampen i mer dolda och komplicerade former».

Lars Thunbergs politiska teologi

Sigbert Axelsson och Ingemar Näslund får väl mera sägas representera den politiska teologins kuriosa. Åtminstone i de åberopade texterna framstår de snarast som sällsamma representanter för en enligt min mening urspårad teologisk reflexion. Ändå utgör de kuriösa ekon av den nya »revolutionsteologi» som frodas

på många nivåer i ekumenisk debatt sedan några år tillbaka.

På ett mera ansvarigt, reflekterat plan möter en ny politiserande teologi också hos Lars Thunberg, en av den svenska ekumenikens mest kända talesmän (för övrigt också flitig bokanmälare i Svenska Dagbladet). Om man uppmärksamt läser Lars Thunbergs försök till analys av ämnet »Politik-mission-kyrkohjälp» (Kristen gemenskap 1970: 4) blir man emellertid snart konfunderad. Jag skall försöka ett kort referat av några av uppsatsens viktigare teser och punkt för punkt kritiskt granska dem. Numreringen nedan är min egen.

1. Thunberg hävdar för det första att varje form av kyrkohjälp är en politisk handling, eftersom hjälpen ifråga är en politisk maktfaktor. Därför bör också en politisk bedömning äga rum. – Så långt kan resonemanget accepteras. En mission som tex arbetar i rasistisk miljö och dit kanaliseras medel för byggande av skolor, sjukhus osv har anledning att någon gång fundera över hur insatserna faktiskt verkar och uppfattas av befolkningen. Att kyrkohjälp kan få politiska biverkningar i landets politik, även om sådan inte avses, är uppenbart.

2. Thunberg vill bannlysa talet om politisk neutralitet, sedan han konstaterat hur kyrkohjälpen i realiteten verkar. »Det är en moralisk renlighetsåtgärd, som samtidigt kunde bidra till att göra slut på föreställningen att politik i sig är något smutsigt». – Resonemanget i denna del är märkligt. I sin iver att visa att alla kyrk-

liga insatser kan få tydliga politiska effekter glömmer Thunberg att diskutera många dyrköpta erfarenheter, som samfund och enskilda kristna gjort. Det finns verkligen i många sammanhang anledning för kyrkorna att inte eftersträva att inkalkylera politiska effekter utan tvärtom så långt möjligt undvika att blanda sig i politiska uppgörelser. Ty även om politik är betydelsefull, innebär den som regel också maktkamp, partiegoism, personlig prestige hos ledarna osv.

3. Thunberg begär emellertid att »politiska effekter bör så långt möjligt inkalkyleras i insatsens kostnads- och resultatvärdering». – Vad skall man svara härtill? Om därmed endast menades att exempelvis en kyrka, som bedriver diakoni eller mission i ett rasistiskt land, måste vara medveten om insatsernas politiska effekter, kunde formuleringen synas acceptabel. Men är den detta strängt taget från evangeliets egen utgångspunkt? Vem säger att den kristna hjälpinsatsen kan låta sig bindas vid prognoser och kalkyler? Har inte tvärtom många kristna känt sig kallade att handla mot vad som tett sig förnuftigt och rimligt därför att »Kristi kärlek tvingar»?

4. »Politiska effekter bör som andra effekter bedömas efter en skala från goda – dåliga eller önskvärda – förkastliga. Alltså inte efter en skala från så få politiska effekter som möjligt – så många politiska effekter som möjligt (där det senare a priori står för det negativa).» – En invändning är naturlig. Hur skall man om man accepterar ett sådant resonemang fin-

na kriterier för vad som är gott eller önskvärt? Thunberg försöker dock en omedelbar precisering. Vi kan därför vänta med ställningstagandet till dess vi lyssnat på en följande tes.

5. »En dylik bedömning kräver kriterier. För kyrkan måste dessa kriterier ha ett direkt samband med hennes egna värderingar och livssyn. Hon måste alltså tänka ut de politiska önskvärda effekterna av sin egen teologi, vilket ej skett.» – Lägg märke till den sista satsen och inte minst den korta avslutande bisatsen! Fältet ropar tydligen efter en ny »politisk teologi»! Men nu hopar sig på allvar invändningarna. Vem är »kyrkan», som Thunberg trots sin radikalism konservativt och fromt betecknar som femininum (»hon» – är det »Kristi brud»?) Vilka skulle i Sverige föra kyrkans talan? Biskoparna? Ärkebiskopen som är med i Kyrkornas världsråds centralkommitté? Eller styrelsen för Lutherhjälpen som har pengar insamlade vid skilda aktioner? Hur skall de finna rätta kriterierna för »de politiskt önskvärda effekterna» av kyrkans »värderingar och livssyn»?

6. Thunberg menar sig i en sluttes ha löst svårigheterna. Kyrkohjälpen och missionen är ju internationell. Då är det »rimligt att dessa kriterier bör prövas i ekumenisk gemenskap mellan kyrkorna». – Därmed har avgörandet skjutits till nästa instans. Men hur skall frågan där lösas? Man måste fundera på nytt. Låt oss utgå från valda delegater för respektive kyrkor samverkande i exempelvis Kyrkornas världsråds exekutivkommitté: hur skall de

kunna veta »de politiskt önskvärda effekterna» av en teologi, vilka Thunberg noterar ännu inte är uttänkta? Speciellt som de sinsemellan företräder olika kyrkor och kanske olika teologier?

I själva verket tvingas Thunberg retirera: det får tydligen bli ett samtal, en debatt. Han skriver: »Ett ekumeniskt sökande efter kriterier bör ske i öppen dialog men behöver inte förutsättas leda till vare sig teologisk eller politisk konsensus.» Invändningarna kvarstår dock. Vi är tydligen framme vid majoritetsbeslut på mer eller mindre lösa boliner, eftersom kriterierna inte framstår nog tydliga!

Vad som står på spel

I praktiken kan Thunberg då han kommit så långt sägas ha företagit en nästan fullständig reträtt. Ingen kan ju säkert säga vad kyrkan eller kyrkorna faktiskt bör företa sig, om man inte kan bestämma klara kriterier och det därtill förutsättes att skilda politiska bedömningar kommer att göra sig gällande.

Om man konstaterar detta, förefaller kanske den nya entusiasmen för inkalkylerande av politiska effekter i hjälpinsatser m m inte längre vara ett så farligt företag. Det är stora ord men suddiga, då sambandet mellan å ena sidan evangelium och mission, å andra sidan politik betonas. (Thunberg: »Eftersom politisk neutralitet – i betydelsen opolitiskhet – är definitionsmässigt utesluten, när kyrka och mission handlar, bör talet om neutralitet tystna.») Så länge inga speciella kriterier eller någon särskild politik befinns särskilt Gudi

behaglig, tycks det hela vara mer en akademisk lek med ord.

Likväl vore det förhastat att så snabbt avfärda riskerna. Såsom framgår vid lektören av märkliga alster på teologernas bokbord av typ »Kristen vänster», »Guds lilla röda» eller KDS-arnas programskrifter av helt annat märke, finns det tänkare som menar sig helt eller delvis ha funnit erforderliga kriterier för en sann kristen politik. Det är visserligen både förvånande – den intellektuella enkelspåriheten röjer sig snabbt vid kritisk analys – och skrämmande. Är det verkligen önskvärt att vi i samfunden får hårda debatter om evangeliets politiska dimension som tenderar till tydligt partipolitiska ställningstaganden (eventuellt kallade »önskvärda», »goda» osv »effekter»)?

Ett kristet politiskt ställningstagande?

Men andra frågor av större vikt anmäler sig. Jag skall peka på två eller två hela frågekomplex.

Först: vilka är relationerna mellan kyrkans insatser, politiskt mer eller mindre väl kalkylerade efter kriterier framröstade inom landet eller på ekumeniskt plan, och samhällets – statens? Har jag som kyrkomedlem speciella förpliktelser till ett slags kristligt politiskt vittnesbörd i kyrkans regi på annat plan än som samhällsmedborgare? Skulle jag och kristna verkligen eftersträva att göra kyrkan – samfundet till ett speciellt instrument för »politiska effekter»? Blir inte kyrkan då ett slags kristligt parti?

Vidare: vem eller vilka skall i så fall

föra kyrkans talan? Skall kyrkoledare bedöma inte bara evangeliska kriterier utan också politiskt önskvärda respektive förkastliga effekter? Vad garanterar i så fall att de är goda politiker? Om jag vid något tillfälle tycker de är dåliga, har jag då rätt (eller eventuell plikt) att i kristendomens sak kritisera dem? Att söka avsätta dem för att få fram en annan bättre ledning?

Frågorna hopar sig. Herrar ekumener och kyrkostrateger får nog tänka sig för en smula, innan den nya entusiasmen för kyrkans politiska ansvar driver dem för långt. Man kan mena olika ting med kyrka och politik. Men de nya signalerna är för suddiga. De behöver tänkas över bättre. Till dess så skett är lekfolkets traditionella skepsis välgrundad.

Låt oss återföra resonemanget till realiteter. Antag att svenska kyrkans talesmän – de må vara moderater, tillhöra KDS eller Broderskapsrörelsen – går ut till kyrkofolket och säger, att nu måste vi hjälpa lidande medmänniskor även i länder med rasmotsättningar! Vi ska inte dra oss för att hjälpa nödlidande, var de än är, även om territorierna är behärskade av FRELIMO, SWAPO osv! Inför sådana appeller tror jag på starkt stöd hos kyrkofolket, under förutsättning att alla får veta fakta. Nöden talar och tvingar oss att hjälpa.

Men försök att göra gällande att vi som kristna måste eftersträva ur evangeliets synvinkel önskvärda politiska konsekvenser och just därför bör hjälpa organisationer av typ FRELIMO. Då blir kollektionerna nog mindre, och det är förståeligt.